

Remonstrantse Gemeente Rotterdam

Zondag 9 maart 2025

Thema: vrouwen rondom Jezus

Kort orgelspel

Welkom en aansteken van de kaars door lid van de kerkenraad

Orgelspel

(Gemeente gaat staan)

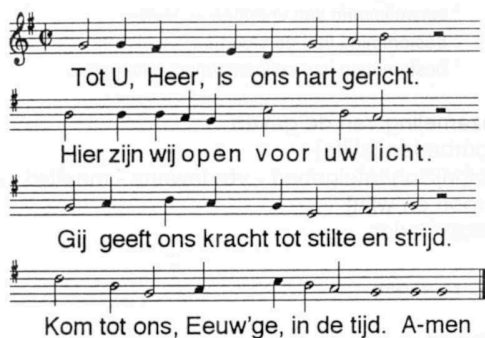
Aanvangslied Psalm 100 Juich Gode toe, bazuin en zing

Votum en groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
die hemel en aarde gemaakt heeft
die trouw houdt tot in eeuwigheid
en die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
van God onze Vader
en van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Antwoordlied Tot U, Heer, is ons hart gericht

Tot U, Heer, is ons hart gericht.
Hier zijn wij open voor uw licht.
Gij geeft ons kracht tot stilte en strijd.
Kom tot ons, Eeuw'ge, in de tijd. A-men

(Gemeente gaat zitten)

Inleiding

Vanmorgen, beste mensen, wil ik u op een essayistische manier wat meegeven op deze eerste zondag van de lijdenstijd. Ik vertel wat over de vrouwen rondom Jezus, gezien Internationale Vrouwendag. Daarin bezondig ik mij aan wat exegetische beschouwingen. Maar ik wil ook het begin van die lijdenstijd aan de orde stellen.

Trefwoord voor de beide elementen is het woord dienen. Is dat iets wat alleen over vrouwen gezegd wordt of komen de mannen daarbij ook kijken. En wat betekent het dat Jezus dienend in ons midden is? Is daarin de traditionele rolverdeling van mannen en vrouwen niet overstegen of in elk geval naar een hoger plan getild?

Tenslotte: er gebeurt heel veel in de wereld. De wereldpolitiek is niet vrolijk stemmend. De dorpspolitiek rond het Binnenhof ook al niet. Ik acht het niet mijn taak om daarop commentaar te leveren. Maar als u in de bijbelteksten of in de liederen iets hoort, dat als een commentaar daarbij klinkt, dan kan ik dat niet alleen als toeval wegschrijven.

Inleidende Bijbellezing Lucas 22: 24-27

24Toen ontstond er onder hen onenigheid over de vraag wie van hen de belangrijkste was. 25Jezus zei tegen hen: ‘Vorsten oefenen heerschappij uit over de aan hen onderworpen volken, en wie macht heeft laat zich weldoener noemen. 26Laat dat bij jullie niet zo zijn! De belangrijkste van jullie moet de minste worden en de leider de dienaar. 27Want wie is belangrijker: degene die aanligt om te eten of degene die bedient? Is het niet degene die aanligt? Maar Ik ben in jullie midden als iemand die dient.

Gebed

Eeuwige God,

De wereld zit vol met mensen die liever heersen dan dienen. Wij mensen willen graag dat er naar ons geluisterd wordt. We zijn er niet goed in om ons klein te maken. We maken ons groot. We hebben dat soms nodig.

Help ons om dat eens los te laten. Om te ervaren dat onze grootsheid er eerder in kan zitten, dat we klein zijn, dan dat we ons groot maken tegenover anderen.

Dat uw boodschap van liefde zich voordoet als ze een stille kracht die niet van de daken geroepen hoeft te worden. Dat u zichtbaar wordt waar liefde heerst en niet in de grote gebaren.

Help ons om u in ons midden te herkennen in de minste van onze broeders. Help ons ook zelf die minste te durven zijn.

Wees in ons midden, o God.

Amen.

Lied 906: 1 en 6

Bijbellezing Lucas 10: 38-42

38Toen ze verder trokken ging Hij een dorp in, waar Hij gastvrij werd ontvangen door een vrouw die Marta heette. 39Haar zus, Maria, ging aan de voeten van de Heer zitten en luisterde naar zijn woorden. 40Maar Marta werd helemaal in beslag genomen door de zorg voor haar gasten. Ze ging naar Jezus toe en zei: ‘Heer, kan het U niet schelen dat mijn zus mij al het werk alleen laat doen? Zeg tegen haar dat ze mij moet helpen.’ 41De Heer zei tegen haar: ‘Marta, Marta, je bent zo bezorgd en je maakt je druk over zoveel dingen. 42Er is maar één ding noodzakelijk. Maria heeft het juiste gekozen, en dat zal haar niet worden ontnomen.’

Mattheus 27: 45-56

45Rond het middaguur viel er duisternis over het hele land, die drie uur aanhield. 46Aan het einde daarvan, in het negende uur, riep Jezus met luide stem: ‘Eli, Eli, lema sabachtani?’ Dat betekent: ‘Mijn God, mijn God, waarom hebt U Mij verlaten?’ 47Toen de omstanders dat hoorden, zeiden enkelen van hen: ‘Hij roept om Elia!’ 48Meteen kwam er uit hun midden iemand toegesneld die een spons pakte en in water met azijn doopte. Hij stak de spons op een stok en probeerde Hem te laten drinken. 49De anderen zeiden: ‘Laten we nu maar eens zien of Elia Hem komt redden.’ 50Jezus riep opnieuw, luidkeels, en gaf de geest.

51Op dat moment scheurde in de tempel het voorhangsel van boven tot onder in tweeën, en de aarde beefde en de rotsen spleten. 52De graven werden geopend en de lichamen van veel gestorven heiligen

werden tot leven gewekt; 53na Jezus' opstanding kwamen ze uit de graven, gingen de heilige stad binnen en verschenen aan een groot aantal mensen.

54Toen de centurio en degenen die met hem Jezus bewaakten de aardbeving voelden en merkten wat er gebeurde, werden ze door een hevige angst overvallen en zeiden: 'Hij was werkelijk Gods Zoon.'

55Veel vrouwen, die Jezus vanuit Galilea gevolgd waren om Hem te dienen, stonden van een afstand toe te kijken. 56Onder hen bevonden zich Maria van Magdala, Maria, de moeder van Jakobus en Josef, en de moeder van de zonen van Zebedeüs.

Lied 538: 1 en 4 Een mens te zijn op aarde

Preek

Het is alweer meer dan twintig jaar geleden, gemeente, dat de *Da Vinci Code* van Dan Brown erg populair was. Het boek herneemt een thema dat al langer in de populaire beschouwingen buiten de bijbel over Jezus bekend was. De Heer leefde niet alleen, te midden van zijn groep van 12 mannelijke leerlingen, maar had ook een warme relatie met Maria Magdalena.

Afgelopen september waren Marieke en ik naar een prachtige uitvoering van Jesus Christus Superstar in het nieuwe Luxor Theater. Een van de bekendste nummers daaruit is natuurlijk: *I don't know how to love him*. Maria Magdalena bezingt daar haar liefde voor Jezus, die voor haar een onbegrijpelijke figuur is.

Toen ze dat boek van Dan Brown gelezen had, belde een gemeentelid me op. Ze wilde weten wat de dominee vond van de suggestie dat Jezus een seksuele relatie met Maria Magdalena gehad zou hebben. Het werd een vrolijk gesprek, toen ik haar op de vrouw afvroeg waarom dat eigenlijk een bezwaar zou zijn. Zou Jezus, als mens die navolging verdient, minder waard zijn, als hij een gewoon relationeel leven had gehad? We kwamen snel tot de conclusie dat dat helemaal niets zou uitmaken.

Het werd helemaal vrolijk toen ik vertelde dat in de queer-theologie ook met vreugde wordt verteld over de bijzondere relatie die Jezus gehad zou hebben met de evangelist Johannes. Over hem wordt telkens gesproken als 'de leerling die Jezus liefhad'. Wie een beetje creatief naar de bijbel durft te kijken, ziet daar natuurlijk een mooie relatie in. En zelfs in de bijbelwetenschap geldt wat mij betreft het oude dictum: *a dirty mind is a joy forever!*

Maar goed, het wordt tijd dat ik ter zake kom. Ik zou het namelijk hebben over de vrouwen rondom Jezus. En laat ik dat maar weer eens in drie delen doen. Zo heb ik al een tijdje niet gepreekt, dus voordat ik het verleer, moet ik dat nog eens doen.

Deel 1 Vrouwen rondom Jezus, in het bijzonder Maria Magdalena

Deel 2: bedienen of navolgen

Deel 3: een mooi begin van de lijdenstijd

Vrouwen rondom Jezus

Laten we eerlijk zijn, op het eerste gezicht valt er weinig te vertellen over Jezus en de dames om hem heen. Het Nieuwe Testament vertelt er weinig over. En wat er wordt verteld, lijkt duidelijk beïnvloed te zijn door wat je in die tijd zou kunnen verwachten. Jezus is niet zo vernieuwend dat we van hem een feministisch denkende persoon avant la lettre kunnen maken. En om het nog erger te maken, in deel twee zal blijken hoe de traditie van de kerk het allemaal nog onduidelijker heeft gemaakt.

In zijn prachtige boek *Jezus van Nazareth* beschrijft Paul Verhoeven bijna op filmische wijze - hij is natuurlijk een van onze grote filmmakers - hoe het er in de omgeving van Jezus aan toe gegaan moet zijn. Een leermeester met zijn twaalf leerlingen. Mannen alleen op stap. Slappend bij elkaar op een grote zaal. Ongewassen, lichaamsgeuren. Ongeorganiseerd. Als je Paul Verhoeven leest, ga je het bijna ruiken. Zo loopt Jezus door het land. Van plek tot plek. Met die groep mannen om hem heen. Vrouwen hebben weinig plek. Zelfs zijn moeder wordt door hem onheus bejegend. Als zij hem aanmoedigt om water in wijn te veranderen bij de bruiloft te Kana, reageert hij geërgerd: *vrouw wat heb ik met u van*

doen! En als Jezus een stukje verder in het verhaal opgezocht wordt door zijn moeder en zijn broers en zussen, kijkt hij naar zijn leerlingen en zegt hij: wie is mijn familie? Dat zijn jullie!

Jezus leefde een merkwaardig leven. En nergens in het verhaal is ruimte voor een vaste relatie met vrouwen. Natuurlijk. Hij komt ze tegen. Hij geneest ze. Er zijn verhalen waarin juist onreinheid een rol speelt. Daarin is hij iets ruimer denkend dan de gemiddelde man van zijn tijd. Hij ontmoet Maria Magdalena. In de bijbel vooral een vrouw bij wie zeven boze geesten worden uitgedreven. Later zal ze Jezus volgen en bij het kruis staan, als hij gekruisigd wordt. Het latere beeld van Maria Magdalena als hoer is echter niet bijbels. Dat staat er gewoonweg niet en is voor het eerst te vinden aan het einde van de zesde eeuw wanneer paus Gregorius drie bijbelse verhalen samenvoegt en daarbij ook nog verzint dat deze vrouw wel van lichte zeden moest zijn geweest. Historisch dus weinig betrouwbaar.

Dit geldt trouwens ook voor de verhalen over Maria Magdalena die in allerlei apocriefe geschriften opgedoken zijn. Daarbij moeten we bedenken dat die boeken heel laat geschreven zijn en dat er eigenlijk geen enkele reden is om aan te nemen dat de verhalen historisch betrouwbaar zijn. In sommige van die geschriften heeft Maria Magdalena een bijzondere rol. Soms heel positief, maar soms ook heel negatief. Het is geen eensluidend beeld.

Deel 2 bedienen of navolgen

Ik kom bij het tweede gedeelte van mijn preek. Hier wordt het lastig, doordat verschillende elementen door elkaar heen lopen. Aan de ene kant gaat het om hoe je bepaalde woorden vertaalt. Dat is natuurlijk als het goed is vooral een technische kwestie. Maar aan de andere kant gaat het er ook om, dat je je rekenschap geeft, waarom je bepaalde woorden zo vertaalt.

Het gaat in dit deel concreet om het Griekse woord voor dienen, dat wij ook terugvinden in ons woord diaconie of diaken. Deze woordstam komt regelmatig voor in het Griekse Nieuwe Testament. Het woord kan dienen betekenen. Met daarbij ook de afgeleide vormen als dienaar of dienaar. Maar er zijn ook plaatsen waar het om een groep mensen gaat die Jezus dienen, waarbij dat dienen eigenlijk navolgen betekent.

Feministische onderzoekers hebben erop gewezen, dat het opvallend is - ze bedoelen eigen verwerpelijk - om bij vrouwen altijd te kiezen voor de meest dienende vertaling. Dan gaat het vaak om dames die Jezus bediend hebben. Bijvoorbeeld aan tafel.

Dat de vrouwen om Jezus heen niet alleen maar dienstig waren, blijkt wel uit het bekende verhaal van Maria en Marta dat we daarnet lasen. Jezus wordt gastvrij ontvangen door twee zussen, Maria en Marta. Voor Maria staat de gastvrijheid centraal. Zij bedient Jezus en zorgt dat het hem aan niets ontbreekt. Haar zus Marta echter helpt niet mee. Zij gaat aan de voeten van Jezus zitten en luistert naar hem, zoals een leerling luistert naar een leermeester. Dezelfde woordcombinatie zien we later ook bij Paulus gebruikt worden, die aan de voeten van de grote Gamaliël zit. Een leraar leerling verhouding die aan Paulus gezag verleent.

Over de strijd tussen de twee dames, Maria die ervan baalt dat Marta niets doet en Marta die rustig blijft zitten, wil ik vandaag niet veel zeggen. Jezus constateert dat Marta het betere deel heeft gekozen. Daaruit blijkt in elk geval dat Jezus ook wat aan vrouwen te zeggen had en er niet automatisch vanuit ging dat het recht van de vrouw het aanrecht was, zoals in sommige orthodoxere kringen nog wel zo beleefd wordt. Maar Jezus is ook niet zo, dat hij zich niet door Maria laat bedienen. Hij laat het zich wel aanleunen. Eigenlijk is het een beetje gemakzuchtig.

Aan het einde van de evangeliën wordt verteld dat Jezus alleen gekruisigd wordt. In die zin dat er niemand van zijn vrienden, zijn leerlingen bij is. Petrus had zich natuurlijk daarvoor al stinkend gemaakt door nog voordat de haan gekraaid had zijn Heer drie keer te verraden. De oudste evangelist Marcus laat alleen vrouwen getuigen zijn van zijn dood aan het kruis. Het zijn ook weer drie dames die als eerste op de paasmorgen zijn lege graf ontdekken. Positief zou je dit zo kunnen duiden, namelijk dat de dames onder zijn volgelingen het langste bij hem betrokken bleven. Zij lieten hem niet in de steek. Op de dames kon hij rekenen, terwijl de heren het lieten afweten.

Dat zal waar zijn, maar tegelijkertijd is een negatievere lezing historisch ook heel goed mogelijk. Namelijk: de verlatenheid van Jezus moest tot in het alleruiterste beschreven worden. Het was zo erg, dat er alleen een paar dames waren. Ergens had Marcus natuurlijk wel wat getuigen nodig om te laten

zien, dat zijn verhaal betrouwbaar was. Vandaar een paar vrouwen. Al zal het in de ogen van zijn tijdgenoten niet veel geweest zijn. Het gevaar van veel feministische exegese is dat je je er teveel afhankelijk van maakt. Lange tijd is dit vak beoefend, door zoveel mogelijk op zoek te gaan naar bijbelplaatsen waar het wel meeviel. Waar vrouwen opeens een belangrijkere rol hadden, dan je op eerste gezicht zou denken. Zoiets is hier natuurlijk het geval. Vrouwen worden - en dat is positiever dan je in die tijd zou bedenken - als redelijk volwaardige volgers, dienaren van Jezus beschouwd, net als mannen.

Het nadeel van deze methode is dat hij in zich iets fundamentalistisch heeft. De beschreven verhalen blijven leidend. Je moet het hebben van een paar kruimels die van de tafels van de evangelisten gevallen zijn. Je zoekt iets wat amper bestaat.

Ik zou het gezonder vinden om die paar teksten wel te koesteren, maar tegelijkertijd te constateren dat die bijbelschrijvers, levend in een volstrekt patriarchale wereld het echt niet zo gelijkwaardig hadden kunnen omschrijven als wij graag zouden willen. Net als je kunt aannemen, dat Jezus zelf niet zo feministisch kon zijn in de eerste eeuw, als hij feministisch zou zijn als hij nu leefde. Zelfs Jezus moeten we niet overvragen.

Is het te wild als ik zeg, dat we in ons geloof - dat is iets anders dan in wetenschappelijke exegese - zijn positie van toen zouden kunnen extrapoleren. Als Jezus toen al wat meer ruimte voor vrouwen had in zijn wereldbeeld, hoeveel te meer zou hij dat nu hebben, als hij nu geleefd had?

Daar wilt u vast wel even over nadenken, terwijl ik naar het derde en laatste deel van mijn preek ga. Hierin wil ik het wat breder trekken.

Deel 3, een mooi begin van de lijdenstijd

Vandaag is het de eerste zondag van de lijdenstijd. De tijd van het kerkelijk voorbereiden op het lijden van Jezus is begonnen. Het is natuurlijk een van de moeilijkste vragen van het christendom.

Wat kunnen wij met dat ingewikkelde verhaal, dat Jezus voor ons aan het kruis moest sterven om onze redding te brengen? Was dat Gods plan, nog van voor de schepping of is dat iets wat men achteraf gereconstrueerd heeft, toen Jezus eenmaal door de Romeinen was gedood?

U hoort al aan mijn stem, dat ik dat laatste waarschijnlijker acht dan het eerste. Een godheid die een offer van zijn zoon nodig heeft om in genade naar de wereld te kijken, ik blijf het maar ingewikkeld vinden. Hoezeer ik die theologie kan begrijpen, vanuit de traditie van de godsdienst van Israël waarin het offeren van dieren zo'n belangrijke rol had. Overigens is dat natuurlijk iets wat in een brede verscheidenheid aan godsdiensten een rol speelt. Een klassiek *do ut des*, ik geef opdat jij geeft. Met een offer stem je de godheid tevreden.

Maar goed, met dat voorbereide offer, dat onderdeel van het heilsplan is, kan ik niet zoveel. Ik zie meer in de gedachte dat datgene wat Jezus overkwam hetzelfde is, wat andere mensen, andere voorbeelden van heiligheid in hun leven overkomen is. Wie op een radicale wijze kiest voor een boodschap van liefde, tegen alle machthebbers en alle voorschrijvendheid van politiek of religie in, heeft het vaak moeilijk op deze aarde. Denk aan Bonhoeffer, Gandhi, Mandela.

Jezus koos in woorden en daden voor een leven waarin de ander centraal stond. De ander met kleine letter, de Ander met hoofdletter. Een leven waarin niet de macht centraal moest staan of de rijkdom, maar de liefde. Er zijn voor je medemensen. Leven vanuit eenvoudige inspiratie.

Je zou het levensverhaal van Jezus kunnen samenvatten in die ene zin: 'in jullie midden als iemand die dient'. Dat is wat Jezus heeft voorgeleefd. Zo was hij er voor zijn medemens. Tot aan het einde op Golgotha toe. Een dienend bestaan. Niet uit misplaatste nederigheid, maar uit liefde voor de medemens. Dat zo'n leven niet alleen maar kommer en kwel hoeft te zijn kun je constateren met de woorden van Psalm 100. *Dien de Heer met vreugde*. Dienen is niet iets zwaarmoedigs. Dienen is de ander en jezelf tot hun recht laten komen. Dienen schept vreugde.

Misschien kan deze boodschap een vreugdevol begin zijn van de veertigdagentijd. Laten we ons laten inspireren door Jezus die in het midden van zijn mensen was, als iemand die niet gediend hoefde te worden, maar die hen wilde dienen. Mogen wij op die manier leven. En daar ook de vreugde van ervaren. Hierin kunnen en moeten mannen en vrouwen en iedereen gelijk zijn.

Dien de Heer met vreugde! Amen.

Stilte

Orgelspel

Voorbeden en stil gebed, afgesloten met gezamenlijk gebeden 'Onze Vader (oec. versie)'

Tijdens de voorbeden 367b

v. Zo bidden wij tezamen

a. Heer, onze Heer, ontferm u over ons.

Eeuwige God,

Help ons om in de wereld te zoeken naar het kleine.

Dat we ons niet laten afleiden door het grootse, het schitterende het meest prachtige.

Help ons dat we u herkennen in de minste van onze broeders en zusters. Want daar bent u te vinden.

Als een die dient.

v. Zo bidden wij tezamen

a. Heer, onze Heer, ontferm u over ons.

Help ons om de mensen om ons heen tot hun recht te laten komen. Maak dat we zien dat niemand, ook wij zelf niet, zonder zijn of haar medemens kan. Dat wij het leven pas aan kunnen, als wij gedragen worden door de mensen om ons heen. Dat het onze roeping is om mensen te dragen, te dienen en dat we zo tot ons recht komen.

v. Zo bidden wij tezamen

a. Heer, onze Heer, ontferm u over ons.

In de stilte willen we u bidden. We denken aan al die mensen, dichtbij of veraf of misschien wel wijzelf als we in de spiegel kijken, die uw hulp nodig hebben. Als we ziek zijn of verdriet hebben. Als we eenzaam zijn of in de rouw. Als we ons zorgen maken over de wereld en haar noden. Als uw wereld niet is, zoals u die bedoeld hebt.

Daarvoor willen wij u bidden, in de stilte. Want we geloven dat u naar ons luistert.

[...]

Samen met gelovigen van alle plaatsen en tijden bidden we met de woorden van Jezus:

Onze Vader die in de hemel zijt,

Uw naam worde geheiligd;

Uw Koninkrijk kome;

Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.

Geef ons heden ons dagelijks brood;

En vergeef ons onze schulden,

Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven;

En leid ons niet in verzoeking,

Maar verlos ons van de boze.

Want van U is het Koninkrijk

En de kracht en de heerlijkheid

In eeuwigheid.

Amen.

Mededelingen

(Gemeente gaat staan)

Slotlied 912 Neem mijn leven, laat het, Heer, toegewijd zijn aan uw eer

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde
aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschap,
haar taak in deze wereld, met haar noden
en gaan we dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht
onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede u.

De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.

De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Amen

Antwoordlied 978: 4